

Tomasz Butkiewicz

Okultyzm i myśl ariozoficzna Towarzystwa Thule w ukształtowaniu ideologii narodowego socjalizmu w Niemczech

Istotnym czynnikiem w ukształtowaniu mentalności Niemców dwudziestolecia międzywojennego były dokonania społeczno-naukowe drugiej połowy XIX wieku. Industrializacja państwa, rozwój nauk technicznych, matematycznych, przyrodniczych oraz rozkwit filologii i filozofii wpłynął bezpośrednio na niemiecką myśl polityczną¹. Osiągnięcia te doprowadziły do zmian, jakie zaszły wewnątrz państwa zrzeszonego pod monarchią Hohenzollernów. Z okresu tego wyniesione zostały najistotniejsze wartości potrzebne do ugruntowania tożsamości narodowej na początku XX wieku. Miały one istotne znaczenie w ewolucji poglądów młodej generacji, współtworzącej w przyszłości ideologię nazistowską. Przynależność narodowa, a wraz z nią rasowa, stała się więzią nie tylko społeczną, ale także polityczną. Odtąd o tożsamości decydował język, pochodzenie i przynależność do wybranej rasy. W procesie tym szczególną rolę odegrał niemiecki okultyzm². Na początku XX wieku do głównych centrów kształtowania takich koncepcji należały placówki znajdujące się w Wiedniu i Monachium. Były to duchowe twierdze, z których narodowa ideologia emanowała szowinizmem i nienawiścią rasową.

Pionierskim ośrodkiem pangermańskiego okultyzmu stała się organizacja Guido von Lista. Był on także jednym z pierwszych (przed 1914 rokiem) auto-

¹ J. Krasuski, *Historia Niemiec*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2002, s. 259–263.

² Na temat rozwoju okultyzmu w Niemczech pisze m.in.: R. Freund, *Braune Magie? Okultyzmus, New Age und Nationalsozialismus*, Wien 1995; N. Goodrick-Clarke, *The Occult Roost of Nazism-Secret Aryan Cults and Thier Influence on Nazi Idology – The Ariosophists of Austria and Germany 1890–1935*, London – New York 1992; E. Howe, *Uranias Kinder: Die seltsame Welt der Astrologie und das Dritte Reich*, Weinheim 1995; F.P. Heller, A. Maegerle, *Vom völkischen Okkultismus bis zur Neuen Rechten*, Stuttgart 1998; J. Webb, *The harmonious circle. The lives and work of G.I. Gurdjieff, P.D. Ouspensky and thier followers*, London 1980.

rów prac łączących ideę narodową z myślą okultystyczno-teozoficzną³. Magia, nadprzyrodzona siła oraz ponadnaturalny i mistyczny świat człowieka połączony został z tożsamością narodową. List stworzył w ten sposób podstawę do identyfikacji rasowo-etnicznej (*Ario – Germanen*) społeczeństwa zagrożonego ze strony międzynarodowego żydostwa. To właśnie Aryjczycy mieli stać się przewodnią rasą panów, o której już w drugiej połowie XIX wieku nadmieniał Friedrich Nietzsche⁴. List, ulegając tym wpływom, po raz pierwszy omówił problem przestrzeni życiowej – *Lebensraum*. Dało to podstawę do ugruntowania austriacko-niemieckiego pangermanizmu, scalając później w jedną całość dwa narody rządne władzy totalitarnej⁵. Nawiązując do nauki runowego okultyzmu, dał początek Wiedeńskiemu Towarzystwu Guido von Lista – *Wiener Guido von List Gesellschaft*. W ślad za nim poszły inne organizacje o podobnym charakterze, do których należały Zakon Germański – *Germanen Orden*, Zakon Nowych Templariuszy – *Ordens Neutempler* oraz założone później Towarzystwo Thule – *Thule Gesellschaft*⁶; środowisko to w większej swojej części reprezentowały osoby wysoko usytuowane w państwie⁷. Należeli do niego przedstawiciele środowisk inteligencji: literaci, nauczyciele, lekarze, aptekarze oraz politycy i przedsiębiorcy. Wpływali oni na pozostałą część społeczeństwa, a w szczególności na młode pokolenie⁸.

Do kolejnych współtwórców pangermańskiej myśli okultystycznej można zaliczyć Jörga Lanza von Liebenfelsa. Także wiedeńczyk z pochodzenia, którego ewolucja duchowa rozpoczęła się w zakonie cystersów, a później uległa wpływom myśli ideologicznej von Lista⁹. Na stronach swoich dwóch głównych opracowań nakreślił postawę heroicznego, silnego aryjczyka o niebieskich oczach i blond włosach. Były one wykładnią wiedzy, po którą sięgali poszuki-

³ Zob. J. Balzli, *Guido von List, der Wiederentdecker uralter arischer Weisheit sein Leben und sein Schaffen*, Leipzig 1917; N. Goodrick-Clarke, op. cit., s. 33.

⁴ W. Kot, *Współczesna orientacja filozoficzna*, Warszawa 1989, s. 65.

⁵ H. Arendt, *Elemente und Ursprünge totalitäre Herrschaft*, München – Zürich 1986, s. 353–354.

⁶ Zgodnie z poglądem członków Towarzystwa, wyrażenie *Thule* oznaczało germańskie przesłanie dla wybranego niemieckiego narodu. Nazwa pochodziła od mitologicznego króla Thule, władcy wyspy w pobliżu Bieguna Północnego. Stąd narodowi socjaliści upatrywali początku rasy nordyckiej, akcentowanej w ideologii systemu totalitarnego Niemiec.

⁷ Na temat koncepcji Towarzystwa Thule – *Thule Gesellschaft*, szerzej napisali: R.M. Engelmann, *Dietrich Eckart and the Genesis of Nazism*, St. Louis 1971; H. Gilbhard, *Die Thule Gesellschaft eine Wegbereiterin des Faschismus in München 1918/1919*, Berlin 1983; P. Orzechowski, *Schwarze Magie – Braune Macht*, Paris 1954; D. Rose, *Die Thule – Gesellschaft, Legende – Mythos Wirklichkeit*, Tübingen 1994.

⁸ J. Fest, *Hitler, eine Biographie*, Frankfurt am Main – Berlin 1987, s. 168–171; F.P. Heller, A. Maegerle, op. cit., s. 19–21.

⁹ E. Hieronimus, *Lanz von Liebenfels – Eine Bibliographie*, Toppstedt 1991, Toppstedter Reihe Bd. XI, s. 10–11.

wacze okultyzmu i myśli ariozoficznej, a następnie narodowi socjaliści¹⁰. Ponadto założone przez niego czasopismo „Ostara”,¹¹ miało na celu rekultywować starą germańską tradycję, budząc w wyobraźni tożsamość aryjską¹². Wydawane w formie zeszytów propagowało socjalny darwinizm oraz walkę o filozoficzne przetrwanie silnej osobowości. To z jego inspiracji w 1900 roku założony został *Ordo novi templi* – Zakon Nowych Templariuszy – *Ordens Neutempler*, jako czasowa reinkarnacja zakonu stojącego na straży prawa oraz ładu i porządku w Europie¹³. Zorganizowany w Austrii na zamku Werfenstein w 1908 roku zjazd członków Nowego Zakonu Templariuszy, ustanowił wewnątrz organizacji święto „kielicha czystej krwi” – *Gral des reinen Blutes*. Ponadto mężczyźni przynależący do nowo powstałego zakonu zobowiązani zostali do zawierania związków małżeńskich z kobietą przynależną wyłącznie do rasy aryjskiej. W ten sposób organizacja stała się okultystyczno-ariozoficzną grupą otwartą jedynie dla wybranych osób¹⁴. To właśnie w tym, tajemniczym i hermetycznie zamkniętym kręgu, po raz pierwszy zademonstrowano symbol złamanego krzyża – *Hakenkreuz* – kojarzonego później wyłącznie z ideologią narodowego socjalizmu¹⁵.

W Wiedniu przed wybuchem I wojny światowej Hitler konfrontował się z eskalacją antysemityzmu, lecz jeszcze nie miała ona dla niego tak istotnego znaczenia. Dopiero w Monachium, gdzie po 1918 roku zamieszkał i zetknął się z przedstawicielami Towarzystwa Thule, zaczął inaczej patrzeć na czystość rasy oraz problem niemieckiego żydostwa. Z Thule sympatyzowali i do niej należeli czołowi przedstawiciele późniejszej Narodowosocjalistycznej Niemieckiej Partii Pracy (NSDAP): Dietrich Eckart, Alfred Rosenberg, Gottfried Federer, Rudolf Heß oraz Hans Frank. Obok tych głównych postaci sceny narodowej Niemiec należy także wymienić: Maxa Amanna, Antona Drexlera, Julisa Streichera oraz

¹⁰ J.L. v. Liebenfels, *Theozoologie oder die Kunde von den Sodoms-Äfflingen und dem Götter-Elektron, eine Einführung in die älteste und neueste Weltanschauung und eine Rechtfertigung des Fürstentums und Adels*, 1904.

¹¹ H. Weinhold, *Die deutschen Monatsnamen*, Greiswald 1937, s. 51. *Ostara* – bogini płodności wyznawana zgodnie z tradycją starogermańską, od której powstała nazwa niemieckich Świąt Wielkanocnych *Ostern*; E., Hieronimus, op. cit., s. 45–46. Czasopismo „Ostara” powstało w 1905 roku i linią programową nawiązywało do określenia rasy nordyckiej o niebieskich oczach i blond włosach. Z niektórych nagłówek tytułowych można było wnioskować, iż miało charakter radykalny: *Ostara Rzeszą ludzi o jasnych włosach – Ostara und das Reich der blonden*; *Dyktatura jasnowłosych patrycjuszów – Die Diktatur des blonden Patriziats*; *Wojna światowa jako walka rasy ciemno i jasnowłosej – Der Weltkrieg als Rassenkampf der Dunkeln gegen die Blonden*.

¹² E. Hieronimus, op. cit., s. 21–28; F.P. Heller, A. Maegerle, op. cit., s. 22–23.

¹³ R.J. Gorsleben, *Hoch – Zeit der Menschheit – die Weltgesetze der Drei oder Entstehen – Sein – Vergehen; Ursprache – Urschrift – Urlage, aus Runen geschöpft*, Leipzig 1930, s. 171–172.

¹⁴ F.P. Heller, A. Maegerle, op. cit., s. 24.

¹⁵ F. Braun, *Holocaust – das Brandopfer*, s. 101–102.

Karla Harrera i Heinricha Josta. To właśnie oni oddziaływali na całokształt ideologii narodowej oraz powstanie organizacji NSDAP¹⁶. Lecz najważniejszym z nich okazał się Karl Haushofer, który miał bezpośredni wpływ na ukształtowanie osobowości Hitlera, a wraz z nią – ideologii narodowego socjalizmu. Thule, która założona została w 1918 roku, była jednym z głównych czynników oddziałujących na młode pokolenie Niemców dwudziestolecia międzywojennego¹⁷. Powołane do życia Towarzystwo rozbudziło mistyczną więź pomiędzy narodem i jego późniejszym przywódcą.

Thule była impulsem do identyfikacji społecznej z nadprzyrodzonym bóstwem i długo wyczekiwany mesjaszem XX wieku, jakim okazał się później Hitler. Wydźwięk samego słowa *Thule* kojarzony był z magiczną i tajemniczą organizacją będącą kluczem do poznania aryjskiej tożsamości. Wprawdzie budziła fascynację, łącząc mitologię i legendy niemieckiego narodu, niemniej u źródła była jedynie wymaginowaną fikcją¹⁸. W oparciu o mit starogermańskiej kultury przygotowała grunt pod ideologię narodowego socjalizmu¹⁹. Asocjacja Thule wśród wielu późniejszych protagonistów Trzeciej Rzeszy budziła mistyczno-okultystyczną siłę do sprawowania władzy w Europie. Stąd, biorąc do oglądu patologię społeczną Niemiec okresu 1933–1945, można zauważyć, iż organizacja ta była kamieniem węgielnym zaistniałych wydarzeń²⁰.

Thule stała się nową religią, dając jej zwolennikom wiarę w siły nadprzyrodzone. Przeobrażona w organizację, na której czele stanął Hitler, umożliwiła manipulację niemieckim społeczeństwem. W efekcie doprowadziła do patologicznej zapaści w relacjach etyczno-moralnych. Jej tajemniczość rozbudzała coraz większe zainteresowanie młodego pokolenia. Pomimo iż nierzadko kojarzona była ze Związkiem, Zakonem oraz Braterstwem i Lożą Thule, każdorazowo utożsamiano ją z jednym i tym samym środowiskiem. Jej oddziaływanie zasługuje przede wszystkim na uwagę pod względem połączenia okultyzmu i myśli ariozoficznej z narodowym socjalizmem. Można także zauważyć, iż Towarzystwo zostało dostrzeżone jako poboczny i mało znaczący czynnik do powstania tej totalitarnej ideologii. Nie znaczy to jednak, iż odnośnie funkcji i oddziaływania Thule na niemieckie społeczeństwo należy obok tematu przechodzić obojętnie. Biorąc ten fakt pod uwagę, można wręcz z przekonaniem stwierdzić, iż organizacja ta stanowiła składową systemu totalitarnego, jakim był w Europie nazizm. Zwłaszcza, iż bezpośrednio wpłynęła na młode pokolenie, które w sposób bezgraniczny oddało się osobie przywódcy. Stąd Thule wycisnęła istotne piętno

¹⁶ R. Freund, op. cit., s. 43.

¹⁷ Ch. Zenter, F. Bedürftig, *Das Große Lexikon des Dritten Reich*, München 1985, s. 579.

¹⁸ D. Rose, op. cit., s. 7.

¹⁹ F.P. Heller, A. Maegerle, op. cit., s. 7.

²⁰ J. Fest, op. cit., s. 168; R. Freund, op. cit., s. 42–43.

w identyfikacji Niemców z ofiarnym poświęceniem życia w imię ojczyzny i Hitlera²¹. Mimo to, nie chodzi tu o krytykę, lecz o próbę zajrzenia do wnętrza tego patologicznego tworu. W dalszej części umożliwi to analizę społeczeństwa, które uległo wewnętrznym przeobrażeniom pod wpływem charyzmy ich przywódcy i mesjasza narodu. Postawa ta miała wpływ między innymi na powstanie ośrodków reżimu totalitarnego, gdzie kształcono przyszłą elitę polityczną. By dociec, w jaki sposób do tego doszło, należy zrozumieć znaczenie Towarzystwa Thule jako tajemniczego klucza do odczytania niemieckiego okultyzmu i jego myśli ariozoficznej.

Jednym z najważniejszych symboli narodowych był znamienny i głęboko zapamiętany złamany krzyż – *Hakenkreuz*. Nie był on jednak dziewiczym pierwowzorem niemieckich nazistów, a tylko jedną z części składowych organizacji von Lista. Wprawdzie jeszcze na długo przed zadomowieniem się tego symbolu w Austrii, a później Niemczech, znaczenie jego dostrzeżone zostało wśród buddystów i hinduistów, gdzie uważany był za znak szczęścia. Stąd też von List niebezpiecznie dekorował żołnierzy (wywodzących się z jego organizacji) wysyłanych na front I wojny światowej; złamany krzyż miał na polu walki przynieść szczęście. Później znak ten był symbolem nowo powstałego Zakonu Nowych Templariuszy, Towarzystwa Thule oraz narodów dostrzegających cel i sens jego uzewnętrznienia²². Za Atlantykiem na terenie Stanów Zjednoczonych Ameryki symbol jego wkomponowano w elementy osobistej biżuterii. Także na Wyspach Brytyjskich dostrzeżony został jego znaczący znak. Złamany krzyż podczas działań wojennych był symbolem Narodowego Komitetu Wojny – *National War Savings Committee*²³. I chyba nie powinno dziwić, że Hitler, mając w swoim otoczeniu członków Thule, przejął symbol złamanego krzyża jako emblemat narodowy przynoszący szczęście.

Żołycielem Towarzystwa Thule był Rudolf Freiherr von Sebottendorf i chociaż nie było to jego prawdziwe nazwisko²⁴, to w historii powołanej przez niego organizacji zapamiętany został jako ojciec niemieckiego okultyzmu²⁵. Sebottendorf jako twórca *Thule* miał wiele osobistych powodów, by założyć organizację, która w Niemczech przerodziłaby się później w okultystyczno-ariozoficzny krąg. Przebywając na terenie Turcji i Egiptu w latach 1908–1914, zetknął się z Lożą Wolnomularską, przez którą dotarł do Krzyżowego Towarzy-

²¹ H. Gilbhard, op. cit., s. 17–28.

²² D. Bronder, *Bevor Hitler kam*, Hanover 1964, s. 221.

²³ W. Scheuermann, *Woher kommt das Hakenkreuz?*, Berlin 1933, s. 7–8.

²⁴ R. Freund, op. cit., s. 43. Urodził się w miejscowości Hoyerswerda jako Adam Alfred Rudolf Glauer, a nazwisko Sebottendorf przyjął po usynowieniu go przez przyrodniego ojca Siegmunda von Sebottendorfa von der Rose (1843–1915).

²⁵ N. Goodrick-Clarke, op. cit., s. 135–152.

stwa Róż – *Rosenkreuzer Gemeinschaft*²⁶. Właśnie to środowisko zrobiło na nim niesamowite wrażenie i tam odkrył powołanie do astrologii, ezoteryki oraz teozofii. Okres ten spowodował, że po powrocie do kraju nawiązał kontakt z podobnymi ugrupowaniami o charakterze okultystycznym. Mimo iż Sebottendorf silnie zaangażowany był w umacnianie struktury zakonnej, podczas jej wewnętrznego kryzysu przyczynił się do definitywnego rozpadu organizacji. Ten moment stał się początkiem jego indywidualnej wizji okultystycznej. Kiedy w Zakonie Germańskim w 1918 roku doszło do ideologicznych podziałów, postanowił z zaistniałej sytuacji skorzystać. W ten sposób udało mu się część gremium, wraz z niektórymi członkami, przeciągnąć na swoją stronę. Skutkiem takiego działania było utworzenie organizacji, którą Sebottendorf nazwał Towarzystwem Thule²⁷.

Ważnym wydarzeniem w działalności Thule było przejęcie przez Sebottendorfa, w połowie 1918 roku, czasopisma „Monachijski Obserwator” – *Münchener Beobachter*. Gazeta odgrywała istotną rolę w oddziaływaniu na społeczność zamieszkałą nie tylko Monachium, ale również okolice tej wielkiej aglomeracji. Jednym słowem, stała się propagandowym głosem mającym wpływ na kształtowanie ideowych przekonań członków i sympatyków Towarzystwa. Doceniając działalność pisma, gremium zarządzające 3 stycznia 1920 roku podjęło decyzję, by zamienić nazwę czasopisma na „Narodowy Obserwator” – *Völkische Beobachter*²⁸. Miało odtąd docierać nie tylko do społeczności regionalnej, lecz wręcz zagarnąć ideologicznym wpływem cały naród. Niemniej redakcja czasopisma niedługo cieszyła się popularnością. Już w niespełna dwa lata po przejęciu przez Sebottendorfa gazety okazało się, iż była ona na krawędzi bankructwa. Wówczas przy współdziałaniu Dietricha Eckarta doszło do odkupienia pisma przez NSDAP²⁹. Partia przejmując wydawnictwo, zdecydowała się na propagowanie własnej ideologii, która w efekcie daleko nie odbiegała od kierunku populistycznej myśli Sebottendorfa. Stąd w historii ugruntowania narodowego socjalizmu w Niemczech nie da się chyba pominąć tego najważniejszego wątku, jakim był okultyzm organizacji Thule i jej myśl ariozoficzna.

Jeżeli zastanowimy się nad ideologią Towarzystwa, dostrzeżemy wiele podobieństw z organizacjami o tym samym charakterze. Czy to Zakon Germanów, czy Nowi Templariusze, wszystkie te środowiska oscylowały myślą w jednym kierunku. Miały wiele podobieństw, a ich wspólnym mianownikiem była identy-

²⁶ E.R. Carmin, „Guru” Hitler, Zürich 1985, s. 63–64.

²⁷ N. Goodrick-Clarke, op. cit., s. 141–142.

²⁸ N. Goodrick-Clarke, op. cit., s. 147.

²⁹ H.J. Richardi, *Hitler und seine Hintermänner. Neue Fakten zur Frühgeschichte der NSDAP*, München 1991, s. 321; H. Wilhelm, *Dichter, Denker, Fememörder, Rechtsradikalismus und Antisemitismus in München von der Jahrhundertwende bis 1921*, Berlin 1989, s. 172.

fikacja tożsamości narodowej opartej na mistycznym i okultystyczno-ariozoficznym fundamencie. Za każdym razem powoływano się na duchowe autorytety von Lista, Liebenfelsa i Sebottendorfa. Tworzyli oni podstawę wspólnoty religijnej, wydobywając pangermański rasizm i szowinizm. Semantyczne zdefiniowanie rasy doprowadziło do uformowania antropologii narodu, jako cechy charakterystycznej. Chodziło o usystematyzowanie walorów fizycznych i osobowych jednostki zdrowej na ciele i duchu. Umożliwiło to identyfikację z *ario-germańską* ideologią opartą na kulcie mistycznej osobowości. Myśl działaczy Towarzystwa Thule stała się zalążkiem ideologii narodowego socjalizmu. Z organizacji tej wywodzili się czołowi przedstawiciele współtworzący partię nazistowską. Stąd nie powinien dziwić fakt, że czystość rasy wraz z jej biologiczną wykładnią stała się ideologicznym kierunkiem myśli Hitlera. Wziąwszy to pod uwagę, należy dostrzec wpływ bliskich mu osób kształtujących ten model. Bez wątpienia najważniejszą z nich okazał się jego nauczyciel Karl Haushofer, dostrzegany niejednokrotnie jako duchowy mistrz i mentor ideologii totalitarnej, która dała początek Trzeciej Rzeszy.

Karl Haushofer jeszcze na długo przed wybuchem I wojny światowej zetknął się z tradycją i kulturą Japonii. Został tam oddelegowany jako jeden z oficerów szkolących przyszłą elitarną kadre Kraju Kwitnącej Wiśni. Ukończywszy z wyróżnieniem Bawarską Akademię Militarną był jednym z niewielu, którzy otrzymali takową propozycję³⁰. W Japonii przebywał w latach 1908–1910, stykając się na co dzień z kulturą i problemami tego społeczeństwa. Po powrocie do kraju przeżyte doświadczenia opisał w dysertacji naukowej, w której poruszył tematy antropologii regionu oraz geopolityczną i gospodarczą syntezę państw będących pod wpływem Japonii. Kolejną pracą, jaka powstała, było *Nowe państwo – Die neue Staat (Dai Nihon)*; opisywał w niej restytucję Cesarstwa i *Shōwa* – Świetlanego Spokoju. Zauroczony tradycją, przywiązaniem narodowym i walecznością Japończyków, a w szczególności dzielnych samurajów, wskazał na odmienność kraju, z którego także i Niemcy mogły wziąć przykład. Dostrzegł w nim wiele cech pozostających w bezpośredniej łączności z pruskim militarystycznym, który mimo tego różnił się od militarystyki japońskiej. Ponadto zafascynowała go przede wszystkim bezgraniczna postawa samurajów gotowych w każdej chwili pójść na samobójczą śmierć. W ten sposób Haushofer poczuł się powołany do roli mentora wojny, wskazując na drogę do męstwa i sławy. Jej celem była ofiara złożona na ołtarzu własnej ojczyzny. Każdy młody Niemiec, podobnie jak oddani samurajowie, powinien bezgranicznie służyć swojemu wodzowi i przywódcy. Haushofer stał się w ten sposób jednym z głównych propa-

³⁰ B. Hipler, *Hitlers Lehrmeister, Karl Haushofer als Vater der NS – Ideologie*, St. Ottilien 1996, s. 23–24.

gatorów wojny wobec imperialnej polityki Anglii, z którą Niemcy i Japonia powinny wspólnie podjąć walkę³¹.

Obok myśli militarnej Haushofera na uwagę zasługuje jego socjalny darwinizm oraz szerokie rozumienie pojęcia przestrzeni życiowej – *Lebensraum*; co w dużej części przejęte później zostało przez Hitlera i narodowy socjalizm. Chodziło mu o wskazanie na walkę związaną z przetrwaniem cywilizacji starego kontynentu, a w tym tej najważniejszej, germańskiej³². Nie mniej istotnym czynnikiem w ukształtowaniu myśli propagandowej Haushofera stała się fascynacja shintologiczna. Właściwie chodziło o *Shinto*, tłumacząc dokładnie – „drogę do Boga”, jednym słowem – pochwały wszelkich mistycznych oraz duchowych przeżyć oddawanych jedynemu stwórcy. Według wyznawców *Shinto* głównym podmiotem wiary był ich przywódca, cesarz – potomek boga słońca. Dlatego jego wierni winni mu byli oddać wszelką cześć i chwałę, łącznie z bezgraniczną ofiarą z ciała. W ten sposób sintoizm ugruntowany został w Japonii jako religia państwowa, oddziałująca w duchu doktryny narodowej. Według niej każdy powinien być gotowy oddać własne życie cesarzowi i ojczyźnie³³. Haushofer w japońskiej religii państwowej i czczonym bóstwie, jakim był cesarz, dostrzegł sens sterowania mentalnością społeczeństwa gotowego do ofiarnej posługi. Po powrocie do Niemiec w podobny sposób zamierzał zrealizować tę ideę, poszukując jednocześnie osoby na charyzmatycznego wodza. Okazało się wkrótce, iż wszelkie predyspozycje do tej roli spełniał najzdolniejszy jego uczeń, którym był Hitler.

Historia z reguły opiera się na źródłach i prawdziwych faktach, lecz nie zawsze mogą one świadczyć o zdarzeniach, które zaistniały na uboczu. Do nich między innymi można zaliczyć Towarzystwo Thule, które swoim oddziaływaniem istotnie zaważyło na progresji narodowego socjalizmu w Niemczech. Śledząc losy przyszłego dyktatora, dostrzeżemy, iż to właśnie Thule była początkiem jego politycznej kariery. Kiedy przybył do Monachium, nie przypuszczał, że czysty przypadek odmieni jego dotychczasowe życie. Pierwszą ważną osobą, która w pewien sposób pokierowała tą drogą, był Dietrich Eckart i Karl Haushofer. To Eckart w swoim manuskrypcie na krótko przed śmiercią wskazał na kierunek, jaki obrać miał Haushofer. Kreując Hitlera na przywódcę narodu, napisał: „Idźcie za Hitlerem! On będzie tańczył, ale muzykę do jego tańca skomponowa-

³¹ K. Haushofer, *Dai Nihon, Betrachtung über Groß-Japans Wehrkraft, Weltgeltung und Zukunft*, Berlin 1913, s. 2–3.

³² H.A. Jackobsen, *Karl Haushofer, Leben und Werke*, Boppard 1977, Bd. 1, s. 240–241, 255–256.

³³ K. Haushofer, *Die geographischen Grundlagen der japanischen Wehrkraft*, [w:] *Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft in München*, München 1911, Bd. 6, s. 166–188; T. Immos, *Japan – Archiarische Moderne*, [w:] *Fragen einer neuen Weltkultur*, München 1990, Bd. V, s. 28–30.

łem ja. My damy mu środki i wraz z nimi wszelkie możliwości”³⁴. Odtąd Haushofer stał się politycznym wychowawcą, przewodnikiem i nauczycielem Hitlera w poznaniu germańskiego runa. Haushofer wraz z Eckartem stali się mentorami Hitlera, kreując na oczach niemieckiej społeczności charyzmatycznego wodza i przywódcę narodu³⁵. Wprawdzie później okaże się, że Hitler z okultystycznego kierunku Thule zrezygnował, jednak nadal z kontaktów jego wpływowych osób korzystał.

Eckart zafascynowany twórczością filozoficzną Artura Schopenhauera i mistyką Angelusa Silesiusa odkrył swoją indywidualną drogę, która zrodziła u niego ideowy antysemityzm³⁶. Odkąd osobiście poznał Hitlera, dzielił się wiedzą oraz doświadczeniem wyniesionym z lat spędzonych w środowisku Thule³⁷. Zresztą Hitler nie bez przyczyny, w drugim tomie dzieła *Mein Kampf*, zwrócił na Erckarta uwagę jako duchowego krzewiciela myśli narodowego socjalizmu³⁸. Stąd można wnioskować, iż zanim Hitler wybrany został na przywódcę Niemiec, to Haushofer, Eckhart oraz Heß i właściwie całe środowisko Thule, ugruntowali jego ideologiczne przekonania. Według wizji Eckarta Hitler miał stać się charyzmatycznym wodzem i długo wyczekiwanym mesjaszem XX wieku. To między innymi dzięki jego pośrednictwu, Hitler poznał środowisko wpływowych osób, które finansowały walkę o ugruntowanie ideologii narodowosocjalistycznej³⁹.

W Thule Hitler poznał też Eckarta, dzięki któremu zdecydował się wstąpić w szeregi Niemieckiej Partii Pracy – DAP. W tej organizacji partyjnej spotkał później Heßa, swojego starego kompana i towarzysza broni⁴⁰. Również Heß zetknął się tam z Haushoferem, który edukował go politycznie. Kiedy podjął na uniwersytecie w Monachium studia, Haushofer został jego wykładowcą i dzięki

³⁴ P. Orzechowski, *Schwarze Magie – Braune Macht*, Paris 1954, s. 50. „Folgt Hitler! Er wird tanzen, aber die Musik zu seinem Tanz habe ich komponiert. Wir haben ihm die Mittel gegeben, mit Ihnen in die Verbindung zu treten”.

³⁵ B. Hipler, *Hitlers Lehrmeister, Karl Haushofer als Vater der NS – Ideologie*, St. Ottilien 1996, 90–101, 103–111, 149–150.

³⁶ M. Plewnia, *Auf dem Weg zu Hitler, Der völkische Publizist Dietrich Eckart*, [w:] *Bremer Reihe, Studien zur Publizistik*, Bremen 1970, s. 28–29; J. Webb, *The harmonious circle, The lives and work of G.I. Gurdjieff, P.D. Ouspensky and thier followers*, London 1980, s. 284; E. Nolte, *Der Faschismus in seiner Epoche, Die action francaise, Der italienische Faschismus, Der Nationalismus*, München 1979, s. 403.

³⁷ G. Franz-Willing, *Die Hitlerbewegung, Der Ursprung 1919–1922*, Hamburg 1974, s. 48; M. Plewnia, op. cit., s. 65–66.

³⁸ M. Plewnia, op. cit., s. 112.

³⁹ H. Weiß, *Personen Lexikon 1933–1945*, Frankfurt am Main 2002, s. 104–105.

⁴⁰ R. Manvell, H. Frankel, *Hess. A biography*, London 1971, s. 21; P. Orzechowski, op. cit., s. 119; W. Schwarzwäller, op. cit., s. 72–74.

niemu został później bliskim doradcą oraz zastępcą Hitlera⁴¹. Towarzystwo Thule, z którym Heß postanowił się identyfikować, spowodowało, iż coraz bardziej wrastał w fundament wyznawanego przez siebie okultyzmu. Jako zamiłowany pilot zaczął zgłębiać tajemnice astrologii, ezoteryki, przepowiadania wszelkich znaków na ziemi i niebie oraz odczytywania snów. Jego antropozoficznym guru stał się Rudolf Steiner, jeden z najbardziej uważanych wówczas znawców galaktyki. W swoim czasie związany był najpierw z okultystyczną grupą Zakonu Germańskiego, a później z Towarzystwem Thule. Steiner stał się jednym z najbardziej rozchwytywanych astrologów i jasnowidzów przyszłości, o której pragnęli wiedzieć także narodowi socjaliści. Z porad jego korzystał nie tylko Heß, uzależniając od konstelacji gwiazd w 1941 roku swój tajemniczy lot do Anglii⁴², ale także Heinrich Himmler.

Obok Steinera i jego przepowiedni, na uwagę zasługuje także Elisabeth Ebertin, również i z jej porad korzystało wielu nazistów. W swoich wizjach przepowiadała przyszłość Hitlera. Z daty 20 kwietnia 1889 roku wyczytała, iż kiedy słońce pod kątem 29° stanęło w znaku Barana i Byka, na świat przyszedł mężczyzna o cechach wodza narodu⁴³. Wskazując na tę konstelację, dowodziła, iż charakter tego przywódcy będzie nacechowany agresywną, impulsywną i graniczną wręcz z opętaniem postawą. Hitler wówczas był jeszcze mało znaną osobą i nikt nie przypuszczał, że horoskop Ebertin stanie się złowrogim proroctwem i katastrofą całych Niemiec. Stąd Towarzystwo Thule, będąc w zasięgu wiedzy osób przepowiadających przyszłość oraz wyznających teozoficzny okultyzm, stało się tajemniczą organizacją. Im bardziej była niedostępna, tym większym napawała zainteresowaniem oraz prowokowała do poznania wszystkich jej tajników. Praktykowana przez jej członków ezoteryka i teozoficzny okultyzm stworzyły indywidualny fenomen oparty na starogermańskich rytuałach oraz magicznych symbolach⁴⁴.

Zastanawiając się nad sensem okultystycznej organizacji Thule, nie można pominąć również ważnego i cenionego za swoją twórczość Alfreda Rosenberga. Jego myśl filozoficzna okresu Trzeciej Rzeszy zdominowała mentalność niemieckiej młodzieży. Jednym słowem, Thule od samego początku była kuźnią elit politycznych systemu, który osadzony został na zgliszczach Republiki We-

⁴¹ H.A. Jackobsen, *Karl Haushofer, Leben und Werke*, Bd. 1–2, Boppard 1977, s. 224–225.

⁴² S. Hutin, *Unsichtbare Herrscher und geheime Gesellschaften*, Bonn 1973, s. 163–164, 165–166; G. Schmalbrock, *Hinter den Kulisen geheimer Kriegsmacher*, Gladbeck 1978, Bd. 3, s. 42–43. Wprawdzie nie do końca wiadomo, co skłoniło Heßa do podjęcia takiej decyzji, jednak wielu historyków uważa, iż był to przygotowany wcześniej plan podjęcia rozmów pokojowych z Anglią.

⁴³ E. Howe, *Uranias Kinder: Die seltsame Welt der Astrologie und das Dritte Reich*, Weinheim 1995, s. 110–142.

⁴⁴ E. Hieronimus, op. cit., s. 304–306.

imarskiej. Wtedy to właśnie Eckart wraz z Rosenbergiem, propagując ideologię narodowego socjalizmu, po raz kolejny zwrócili uwagę na kult wodza⁴⁵.

Dzięki Towarzystwu Thule również i Hans Frank wspiął się na szczyty władzy w państwie. Najlepiej można to było zauważyć w momencie, kiedy objął funkcję generalnego gubernatora na terenie Polski. Lecz zanim do tego doszło, kariera zawodowa Franka także rozpoczęła się w Monachium, centrum niemieckiego okultyzmu. Chociaż jego członkostwo w organizacji nie trwało długo (1919–1920), nie ukrywał, iż okres ten znacząco wpłynął na jego osobistą postawę. Jako adwokat praktykujący w Monachium, stał się wkrótce radcą prawnym partii NSDAP. W ten sposób Thule wycisnęła istotne piętno na wpływ i rozwój niemieckiego nacjonalizmu, dając ideologiczny fundament oraz nowy i jakże odmienny od dotychczasowego światopogląd.

Chociaż w wielu opracowaniach historycznych aspekt tej tajemniczej organizacji został przemilczany, to jednak nie można pominąć faktu, że niektórzy czołowi przywódcy Trzeciej Rzeszy, właśnie z Thule wynieśli wiele inspiracji twórczych do tworzenia ideologii narodowego socjalizmu w Niemczech. To jeszcze długo przed dojściem Hitlera do władzy Towarzystwo było czysto germańską lożą. Jej założyciel Sebottendorf uważał, iż to nie Hitler był twórcą nowej ideologii w państwie, a Thule. Wprawdzie organizacja ta nie może sobie w pełni uzurpować prawa do powstania partii NSDAP, jednak na fundamencie tego Towarzystwa zrodziła się ideologia narodowego socjalizmu. W trakcie analizy tego patologicznego tworu warto zwrócić uwagę na okultyzm i myśl ariozoficzną, gdzie bezgraniczna wiara w charyzmatycznego przywódcę i wyczekiwanego mesjasza XX wieku stała się realną rzeczywistością. Zaszczepiona w młodym pokoleniu, a w szczególności w elitarnych ośrodkach reżimu totalitarnego, spowodowała, iż to właśnie wódz był istotą nadprzyrodzoną, której w ofierze zawierzano własne życie.

Niemiecki okultyzm jako tajemniczy krąg, dostępny jedynie dla wybranych jej członków, okazał się fundamentalną częścią narodowego socjalizmu⁴⁶. W swojej ewolucji zrodził boską osobę wyczekiwanego mesjasza i charyzmatycznego przywódcę Niemiec⁴⁷. W ten sposób Hitler stał się magicznym centrum, stojąc ponad wszelkimi podziałami. Ten spirytualno-teozoficzny aspekt Thule doprowadził do zachwiania równowagi etyczno-moralnej, a w swojej progresji – do patologii Niemiec. W części wspólnej organizacji utworzona została konstruktywna sieć połączeń wraz z wewnętrżnie rozbudowaną hierarchią. Się-

⁴⁵ R.M. Engelmann, *Dietrich Eckart and the Genesis of Nazism*, St. Louis 1971, s. 247–248.

⁴⁶ D. Bronder, *Bevor Hitler kam*, Hanover 1964; K. Sontheimer, *Antidemokratisches Denken in der Weimarer Republik, Die politischen Ideen des deutschen Nationalismus zwischen 1918 und 1933*, München 1968 s. 220.

⁴⁷ K. Sontheimer, op. cit., s. 269.

gając swym początkiem do obrzędów oraz kultu tradycji starogermańskiej, Thule ugruntowała medialny rasizm i antysemityzm⁴⁸. Co więcej, rozbudziła poczucie własnej tożsamości opartej na czystości rasy aryjskiej. I chociaż w języku niemieckim określenie to swymi korzeniami sięga znacznie wcześniej, na początku XX wieku stało się wyjątkowo popularne. Zrodziło wręcz wiarę w indywidualną typologię narodu powołanego do przekazania kodu genetycznego młodemu pokoleniu. Według jej twórców miało doprowadzić do przekonania, iż jedynie ten naród zdolny jest do przetrwania.

Towarzystwo Thule było okultystyczno-ariozoficznym zakonem tworzącym swoją ideologię opartą na ezoteryce, magii teozofii i wizji świetlanej przyszłości, nierzadko wyczytywanej z konstelacji gwiazd. Stworzyło środowisko, do którego nie każdy mógł przynależeć. Czystość krwi i rasy doprowadziły do sterylnej przynależności pangermańskiej, o którą wręcz każdy zaczął zabiegać. W teoretycznym i praktycznym przekonaniu organizacja ta poszukiwała osoby godnej przejęcia magicznej wiedzy swoich mistrzów. Dlatego Eckart i Haushofer wierzyli, że Hitler stał się nowo narodzonym mesjaszem XX wieku, mogącym wybawić naród niemiecki z katastrofy zaistniałej po I wojnie światowej.

Streszczenie

Okultyzm i myśl ariozoficzna Towarzystwa Thule w ukształtowaniu ideologii narodowego socjalizmu w Niemczech

Okultyzm i myśl ariozoficzna Towarzystwa Thule miała istotny wpływ na ukształtowanie ideologii narodowego socjalizmu w Niemczech. Organizacja ta była okultystyczno-ariozoficznym zakonem, w którym aspekt teozoficzny doprowadził do społecznej patologii Niemiec. Thule przyczyniła się do zmiany niemieckiego światopoglądu wobec politycznego procesu zachodzącego na przełomie XIX i XX wieku. Kluczowe okazały się dokonania nauk filozoficznych, technicznych oraz matematycznych i przyrodniczych. W tym względzie nie można pominąć twórczości Fryderyka Nietzschego, Karola Darwina oraz kompozycji Ryszarda Wagnera. Czerpano z niej wiedzę, współtworząc fundament rasowo-etnicznej społeczności. Do duchowych centrów kultu należały wówczas Wiedeń i Monachium. Tam też powstał Zakon Germański, Zakon Nowych Templariuszy oraz Towarzystwo Thule. Zaistniała rzeczywistość kształtowała podłoże do identyfikacji z narodem stanowiącym czystość, a zarazem wyższość rasy aryjskiej. Powstałe organizacje propagowały wiedzę, po którą sięgali poszukiwacze okultyzmu i myśli ariozoficznej, a następnie narodowi socjaliści. To wła-

⁴⁸ D. Bronder, op. cit., s. 236–239.

śnie w tym tajemniczym i hermetycznie zamkniętym kręgu, po raz pierwszy zademonstrowano symbol złamanego krzyża – *Hakenkreuz*. Ponadto członkowie organizacji zobowiązani byli do zawierania związków małżeńskich z osobami przynależnymi wyłącznie do środowiska. Jego ideologia rekultywować miała starą germańską tradycję, budząc w wyobraźni tożsamość aryjską. W swojej twórczej myśli uformowała „nowego człowieka” o cechach i charakterze przypisywanych wyłącznie Niemcom. Towarzystwo Thule, z którego wywodzili się między innymi: Dietrich Eckhardt, Rudolf Heß, Alfred Rosenberg oraz Hans Frank i Heinrich Himmler; po dojściu w 1933 roku do władzy narodowych socjalistów bezpośrednio oddziaływało na rodzący się w Niemczech i Europie totalitaryzm. Sięgając początkiem do obrzędów i kultu tradycji starogermańskiej Thule rozbudziła medialny rasizm i antysemityzm. Na tej podstawie powstało później przepowiadane proroctwo o wyczekiwanym mesjaszu XX wieku, jakim dla Niemców okazał się Hitler.

Summary

The Role of Occultism and Ariosophical Thought of the Thule Society in Formation of National Socialism Ideology in Germany

Occultism and the Ariosophic thought of the *Thule Society* had significantly influenced the formation of National Socialism ideology in Germany. The organization became the occult- Ariosophical order, whose theosophical aspect led to pathology in Germany. *Thule* contributed to the transformation of the German view on the political process which was taking place at the turn of the 19th and 20th centuries. Its historical background constituted the accomplishments in such fields as philosophy, technology, mathematics, and natural sciences. In this respect the role of the achievements of such thinkers as Friedrich Nietzsche, Charles Darwin, or works of art such as Richard Wagner's compositions, cannot be overestimated. This expanding knowledge was employed for racial-ethnic identification of people. At the same time, Vienna and Munich were among the centres of spiritual cult. The *German Order*, the *Order of the New Templars*, and the *Thule Society* were established there. In that ensuing situation, there was conceived the ground for national identification with the super nation which preserved purity of Arian race. The organizations in question propagated such kind of knowledge which constituted rich reference source for the occultism and Ariosophy seekers, and later also for the National Socialists. It was in this mysterious and hermetic circle, where the symbol of broken cross – the *Hakenkreuz* – was first introduced. The members of these organizations were obliged to marry only within the Arian race. Such an ideology aimed at reviving the old Teutonic

tradition by evoking the Arian national identity in the public imagination. The creative thought of the circle formed the image of the *New Man* whose physical and psychological traits were exclusively attributed to Germans. The *Thule Society*, which promoted people like Dietrich Eckhardt, Rudolf Hess, Alfred Rosenberg, or Hans Frank, greatly contributed to emerging of totalitarianism in Germany and in Europe after 1933, when the National Socialists came to power. Drawing from the old-Germanic customs and the cult of tradition, the *Thule* evoked medial racism and anti-Semitism. Later, on this basis, the prophecy concerning the messiah of the 20th century was created. For the Germans this expected messiah was Hitler.